

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
KVALITETS- OCH EKONOMIAVDELNINGEN
INSPEKTIONS- OCH ANALYSENHETEN

SID 1 (35)
2009-09-08

GYMNASIE- OCH VUXENUTBILDNINGENSINSPEKTÖRER

ULLA CARLSSON ZACKRISSON
TELEFON: 08-508 33 680

EVA ERIKSSON
TELEFON: 08-508 33 802

Stockholms stads

utbildningsinspektörers årsrapport

2008-2009

Gymnasieskola och vuxenutbildning

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	3
<i>Läsåret 2008-2009</i>	<i>3</i>
<i>Metod.....</i>	<i>4</i>
<i>Jämförelse över tid.....</i>	<i>5</i>
<i>Styrkor och utvecklingsområden</i>	<i>5</i>
SAMMANFATTNING	6
KUNSKAPER.....	6
BEDÖMNING OCH BETYG.....	7
ARBETET MED ATT FRÄMJA LIKABEHANDLING - ARBETET MOT DISKRIMINERING OCH ANNAN KRÄNKANDE BEHANDLING.....	8
KVALITETSARBETE OCH LEDNING	8
LÄGESBESKRIVNING OCH BEDÖMNING	10
KUNSKAPER.....	10
<i>Betygsbaserade kunskapsresultat.....</i>	<i>10</i>
<i>Lärares skicklighet och ledarskap i klassrummet.....</i>	<i>13</i>
<i>Kunskapsdiskussioner och utveckling av undervisningsmetoder.....</i>	<i>15</i>
<i>Språkutveckling, vetenskaplighet, problemlösning och insikt om det egna lärandet.....</i>	<i>16</i>
<i>Stödundervisning och elever i behov av särskilt stöd</i>	<i>18</i>
<i>Elevfrånvaro och avhopp.....</i>	<i>19</i>
BEDÖMNING OCH BETYGSSÄTTNING.....	20
<i>Likvärdig bedömning.....</i>	<i>20</i>
<i>Information om mål och betygskriterier samt återkoppling till eleverna på deras kunskapsutveckling</i>	<i>22</i>
ARBETET MED ATT FRÄMJA LIKABEHANDLING - ARBETET MOT DISKRIMINERING OCH ANNAN KRÄNKANDE BEHANDLING.....	23
<i>Trygghet, stämning och studiero</i>	<i>23</i>
<i>Likabehandlingsplaner</i>	<i>25</i>
KVALITETSARBETE OCH LEDNING	26
<i>Kursutvärderingar, feedback från elever om undervisningen samt insamling av resultat.....</i>	<i>26</i>
<i>Kvalitetsredovisningar och analys av resultat med förslag på åtgärder.....</i>	<i>28</i>
<i>Skolledningarnas pedagogiska ledarskap och feedback till lärarna</i>	<i>29</i>
AVSLUTANDE DISKUSSION	31
<i>Vägar till en bra skola enligt forskning.....</i>	<i>31</i>
<i>Ett mångskiftande gymnasielandskap.....</i>	<i>32</i>
<i>IT i undervisningen.....</i>	<i>32</i>
<i>Betygsinflation?.....</i>	<i>33</i>

INLEDNING

”Stadens pedagogiska verksamheter ska vara av god och jämn kvalitet. Inspektionen ska stödja verksamheternas och nämndernas eget kvalitetsarbete och vara ett komplement till annan uppföljning. Den ska ge information till politiker och tjänstemän på central nivå om kvaliteten i stadens pedagogiska verksamheter. Vidare ska inspektionen ge information till allmänheten om de pedagogiska verksamheternas kvalitet.”¹

Inspektionsuppdraget består i att granska måluppfyllelsen i kommunala och fristående gymnasieskolor genom att skapa en så heltäckande bild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkas och förverkligas. Med måluppfyllelse avses skolornas och vuxenutbildningens förmåga att nå och sträva mot nationella mål, främst utifrån vissa prioriterade målområden i läroplanen och när det gäller de kommunalt drivna verksamheterna även kommunala styrdokument. Sedan våren 2008 har inspektionen inriktats på fyra områden: kunskaper, betyg och bedömning, systematiskt kvalitetsarbete och ledarskap samt arbetet med att främja likabehandling (arbetet mot diskriminering och annan kränkande behandling). De två första granskningsområdena är målområden i läroplanen och det sist nämnda är ett delområde inom läroplanens målområde normer och värden samtidigt som det representerar en särskild lagstiftning mot diskriminering och annan kränkande behandling.

Stockholms stad har bedrivit inspektion av stadens gymnasieskolor sedan 2002 och av vuxenutbildningen sedan år 2003. För de kommunala gymnasieskolorna liksom för samtliga vuxenutbildningar är inspektionen obligatorisk medan den för de fristående gymnasieskolorna är frivillig. De fristående gymnasieskolor som vill avstå från att bli inspekterade måste aktivt tacka nej, vilket endast inträffat en gång under åren.

Två inspektörer ansvarar för att genomföra inspektion av gymnasieskolor och vuxenutbildning. Under det gångna verksamhetsåret har det skett vissa personalförändringar. Eva Eriksson har arbetat som gymnasie- och vuxenutbildningsinspektör under hela året medan Christer Blomkvist arbetade som gymnasieinspektör fram till den 1 oktober då han började som t.f. enhetschef och sedermera blev enhetschef. Ulla Carlsson Zackrisson var grundskoleinspektör under hösten fram till december 2008 och därefter gymnasie- och vuxenutbildningsinspektör. Det innebär att det under hösten 2008 på grund av en vakans under två månader blev något färre inspektioner än planerat. Men antalet inspektioner har ändå varit betydligt fler än föregående verksamhetsår eftersom delar av hösten 2007 ägnades åt analys och uppföljning av Skolverkets inspektion av de kommunala skolorna.

Enheten för inspektion har utvidgats och heter nu Inspektions- och analysenheten, vilket också inneburit nya arbetsuppgifter med ökat samarbete med fler medarbetare för att skapa system för bredare och djupare analys av skolornas kvalitet och resultat.

LÄSÅRET 2008-2009

Flertalet av de fristående och kommunala gymnasieskolor som varit igång minst tre läsår och är belägna i Stockholms stad har inspekterats minst en gång. Urvalet av skolor för inspektion

¹ Instruktion för stadens utbildningsinstruktörer

baseras på hur lång tid som gått sedan den tidigare inspektionen och vid urvalet strävar vi mot att växla mellan kommunala och fristående gymnasieskolor samt vuxenutbildningar.

Under det gångna läsåret har sammanlagt 19 enheter inspekterats. Av dessa är 11 kommunala gymnasieskolor och fyra fristående gymnasieskolor. Fyra vuxenutbildningar har inspekterats, varav en sfi-utbildning. Sfi är en kommunal verksamhet som numera tillhör socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen. Ytterligare en kommunal vuxenutbildning, sÄrvux, har inspekterats. Dessutom har två upphandlade vuxenutbildningar inspekterats.

Av de inspekterade gymnasieskolorna är åtta stora kommunala skolor som inspekterats tidigare och fyra mindre fristående skolor som också har inspekterats vid ett tidigare tillfälle. Tre kommunala och två fristående skolor har inspekterats för första gången. De fyra vuxenutbildningarna har inspekterats tidigare. Det totala antalet elever på de inspekterade gymnasieskolorna är cirka 9 000 vilket utgör 38 procent av det totala elevantalet² i Stockholms stads gymnasieskolor och vuxenstuderandeantalet är totalt cirka 2 450 individer vilket utgör cirka 15 procent av det totala studerandeantalet.

METOD

Varje inspektion förbereds genom dialog med skolans ledning, inläsning av skolans lokala styrdokument och kvalitetsredovisning samt övriga redovisade resultat. Inspektionen genomförs genom intervjuer med skolledare, grupper av lärare, elevvårdspersonal och grupper av elever samt observationer under lektioner och i skolans övriga allmänna utrymmen. Utöver de inplanerade intervjuerna förs informella samtal med elever och personal.

Dokumentstudierna omfattar till exempel skolans redovisade betyg, resultaten på nationella prov, likabehandlingsplaner, arbetsplaner, kvalitetsredovisning samt resultat av brukarundersökningar och andra utvärderingar. Vi tar också del av de betygsbaserade resultat som finns redovisade i Skolverkets databas SIRIS.

När inspektionsbesöket är avslutat skrivs en inspektionsrapport för skolan. Rapporten omfattar en beskrivande text, våra bedömningar av styrkor och svagheter samt brister som skolan behöver åtgärda utifrån gällande lagstiftning. Vi ger också förslag på utvecklingsområden som vi bedömer att skolan bör prioritera. Skolrapporterna är vanligen 15-20 sidor långa och finns tillgängliga på stadens hemsida cirka två månader efter genomförd inspektion. Efter 6-8 månader kontakter vi skolan/utbildningen via e-post i syfte att följa upp hur den arbetat med de utvecklingsområden och brister vi angivit i rapporten. Rektors svar kommer från och med hösten 2009 att publiceras i anslutning till inspektionsrapporten på stadens hemsida.

Rektorn får genom en webbenkät utvärdera inspektionen när rapporten är klar för att bedöma hur inspektionen har genomförts och uppfattats av skolledning, personal och elever. Resultatet av denna utvärdering används sedan i vår egen utvärdering och utveckling av inspektionsverksamheten.

Vår strävan är att de skolrapporter vi skriver i första hand ska ge de inspekterade skolorna en extern bedömning och bild av hur skolan lyckats med sin måluppfyllelse och att de ska vara verktyg i det fortsatta utvecklingsarbetet på skolorna. Rapporterna ska också ge information

² Källa: Verksamhetsplan 2009, Utbildningsnämnden, Bil. 1

om skolornas verksamhet till elever och föräldrar som avser att söka till de aktuella skolorna. Denna årsrapport däremot är främst avsedd att ge information till politiker och tjänstemän på central nivå. De rubriker vi valt att använda är desamma som i skolrapporterna.

JÄMFÖRELSE ÖVER TID

Det gångna läsåret var det sjunde året som Stockholms stad genomförde gymnasieinspektion. Vuxenutbildningsinspektionen har pågått under sex år. Som nämnts ovan har de flesta av de enheter vi inspekterat i år även inspekterats tidigare vilket underlättar möjligheten att göra vissa jämförelser över tid. Vi redogör i rapporten för våra bedömningar av ett antal viktiga utvecklingstendenser under den period som har förflutit sedan gymnasie- och vuxenutbildningsinspektionen startade 2002 respektive 2003.

STYRKOR OCH UTVECKLINGSOMRÅDEN

Vi har i våra skolrapporter en ambition att lika mycket peka på skolornas styrkor som på deras svagheter. I denna årsrapport har det dock kvantitativt blivit en övervikt av vad vi i rapporten kallar utvecklingsområden. Det är en följd av att vi är angelägna om att föra fram allt som vi tycker är viktigt för verksamheterna att ta tag i. Av utrymmesskäl kan det medföra att styrkorna ges mindre utrymme och ges en mer generell prägel än de mer detaljerat beskrivna utvecklingsområdena. Den kvantitativa fördelningen mellan styrkor och utvecklingsområden i rapporten ska alltså inte ses som vår samlade uppfattning om kvaliteten i Stockholms gymnasieskolor och vuxenutbildning.

SAMMANFATTNING

Kunskaper

Styrkor

- Stockholms gymnasieskolor har genomsnittligt stigande betygsbaserade kunskapsresultat.
- Vissa gymnasieskolor är särskilt bra på att ge elever goda kunskaper trots att deras elever ofta har relativt dåliga förkunskaper.
- De flesta av lärarna i de inspekterade skolorna är skickliga pedagoger och bra ledare som förmår att motivera och entusiasmera sina elever.
- Det har under senare år blivit vanligare med kunskapsdiskussioner mellan lärarna inom både gymnasieskolan och vuxenutbildningen.
- Det är vanligt att gymnasieskolorna på de studieförberedande programmen har hög kvalitet när det gäller att utveckla elevernas förmåga att lösa problem och att utveckla ett alltmer vetenskapligt sätt att arbeta och tänka.
- Många skolor har väl fungerande team med speciallärare och specialpedagoger.
- Flera skolor har väl utarbetade gemensamma förhållningssätt och strategier gentemot elevernas frånvaro och sena ankomster, som lärarna också håller sig till.

Utvecklingsområden

- Klyftan mellan de elever som lyckas bra med sina studier i Stockholms gymnasieskolor och de som misslyckas växer.
- Betygsresultaten i matematik inom gymnasieskolan är sjunkande.
- Komvux grundläggande utbildning och de lägre kurserna på sfi har fortfarande svaga betygsresultat.
- Förmågan hos både gymnasieskolorna och vuxenutbildningen att få elever och vuxenstudenter att slutföra sin utbildning bör stärkas.
- Vissa lärare är inte tillräckligt bra ledare, möter eleverna med alltför låga förväntningar och förmår inte att motivera och stimulera sina elever i tillräckligt hög grad.
- Tiden för och organisationen av diskussioner om kunskap och lärande bör utökas.
- Kontakten mellan lärare och studenter på distansundervisningen i vuxenutbildningen bör stärkas. Distansundervisningen i vuxenutbildningen bör kvalitetssäkras i vissa delar.
- Utvecklandet av IT-baserade undervisningsmetoder och tillgången till datorer för eleverna i gymnasieskolorna inom Stockholms stad är mycket ojämn.

- En diskussion bör inledas på skolorna om hur lärare kan säkerställa att eleverna får arbeta med utmanande lärande och i högre grad med problemlösning inom ramen för alla ämnen.
- Arbetet för att utveckla elevernas språk bör även genomsyra undervisningen i andra ämnen än svenska.
- Större medvetenhet behövs om vikten av att utveckla elevernas förmåga att lära och att utvärdera sitt eget lärande.
- Den allmänna kompetensen hos lärarna om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar bör förbättras.
- Flera skolor saknar specialpedagogisk kompetens.
- En relativt stor andel elever vid de flesta av de inspekterade gymnasieskolorna är frånvarande från undervisningen i så hög grad att lärandet blir lidande. Skolorna bör på ett genomgripande och långsiktigt sätt utarbeta strategier för hur elevers ogiltiga frånvaro ska minska.

Bedömning och betyg

Styrkor

- Arbetet för likvärdighet i bedömning och betygssättning internt på skolorna har förbättrats betydligt de senaste åren.
- Lärarna presenterar nästan alltid mål och betygskriterier för sina elever.
- Flera skolor har väl utvecklade metoder för en framåtsyftande återkoppling till eleverna om deras kunskapsutveckling.

Utvecklingsområden

- Samarbetet mellan skolor för att främja likvärdighet i bedömning och betygssättning bör stärkas. Särskilt bör samsynen i bedömning och betygssättning inom karaktärsämnen på estetiska programmet mellan gymnasieskolorna inom Stockholms stad utvecklas.
- Policyn för så kallade IG-prövningar för alla anordnare måste förändras så att den inte bryter mot bestämmelserna om betygssättning i vuxenutbildningsförordningen.
- Strategierna för bekämpande av plagiat och andra typer fusk inom vuxenutbildningen bör ses över.
- Arbetet med att ge god framåtsyftande återkoppling, det som benämns formativ bedömning, på elevernas och de vuxenstuderandes kunskapsutveckling bör förbättras på de flesta enheter.

Arbetet med att främja likabehandling - Arbetet mot diskriminering och annan kränkande behandling

Styrkor

- Eleverna trivs i hög utsträckning och känner sig nästan alltid trygga både på gymnasieskolorna och i vuxenutbildningen.
- Det är god stämning i skolorna både elever emellan och mellan elever och personal.
- Likabehandlingsplaner i lagstiftningens mening finns på alla inspekterade gymnasieskolor och på alla inspekterade vuxenutbildningar utom en.

Utvecklingsområden

- Trakasserier och kränkningar förekommer i viss mån på många gymnasieskolor. Det förekommer hårda ord och glåpord som oftast används när de vuxna inte är närvarande vilket skolorna bör uppmärksamma och förhindra.
- I flera gymnasieskolor bör studieron förbättras.
- Elever ska vara delaktiga i framtagandet av och i det kontinuerliga arbetet med likabehandlingsplanerna.
- Alla skolor ska enligt Diskrimineringslagen göra en kartläggning av hur eleverna upplever arbetsmiljö och trygghet på skolan. Så sker inte på alla skolor.

Kvalitetsarbete och ledning

Styrkor

- Skolorna har överlag under de år sedan den kommunala inspektionen startade blivit bättre på att ta fram relevanta resultat för sina verksamheter.
- På de allra flesta gymnasieskolorna genomför lärarna numera kursutvärderingar med sina elever.
- Några skolor sammanställer kursutvärderingarna för att på så sätt bedöma undervisningens samlade kvalitet på skolan och diskutera undervisningsmetoder och utvärderingsresultat i relation till betygsresultat.
- Kvalitetsredovisningarna anknyter numera oftare till de nationella målen och resulterar också oftare i revideringar av arbetsplanerna i en årlig cykel.
- Flera av de inspekterade enheterna har skolledningar som utövar ett gott pedagogiskt ledarskap.

Utvecklingsområden

- Systematiken i insamlandet av information från kursutvärderingarna och skolledningarnas individuella uppföljning av dem med lärarna bör förbättras på många skolor.
- Systematiken i hur kursutvärderingarna används för utveckling av undervisningsmetoder och till grund för beslut om inriktning på skolornas kompetensutvecklingsplaner bör förbättras på många skolor.
- Analysen av de resultat man samlar in och redovisningen av denna analys i kvalitetsredovisningarna bör förbättras på många skolor.
- Kvalitetsredovisningarnas koppling till de nationella målen och till skolornas arbetsplaner bör förbättras på många skolor.
- Lärare, elever och vuxenstuderande bör bli mer delaktiga i framtagandet av skolornas och vuxenutbildningarnas kvalitetsredovisningar.
- Kvalitetsredovisningarnas kvalitet är fortfarande på många skolor i alltför hög grad beroende av vem som är skribent.
- Skolledningarnas pedagogiska ledarskap och metoder för att utmana och utveckla lärarnas skicklighet i klassrummet bör förbättras på många skolor.

LÄGESBESKRIVNING OCH BEDÖMNING

Kunskaper

BETYGSBASERADE KUNSKAPSRESULTAT

Styrkor

- Stockholms gymnasieskolor har genomsnittligt stigande betygsbaserade kunskapsresultat.
- Vissa gymnasieskolor är särskilt bra på att ge elever goda kunskaper trots att deras elever ofta har relativt dåliga förkunskaper.

Utvecklingsområden

- Klyftan mellan de elever som lyckas bra med sina studier i Stockholms gymnasieskolor och de som misslyckas växer.
- Betygsresultaten i matematik inom gymnasieskolan är sjunkande.
- Komvux grundläggande utbildning och de lägre kurserna på sfi har fortfarande svaga betygsresultat.
- Förmågan hos både gymnasieskolorna och vuxenutbildningen att få elever och vuxenstudierande att slutföra sin utbildning bör stärkas.

Gymnasieskolan

Sedan 2002 när inspektionen i Stockholms stad påbörjades har betygsresultaten kontinuerligt förbättrats med undantag av resultaten i matematik som har försämrats under denna tid. Denna trend har fortsatt även de sista åren. Det finns i den allmänna debatten en misstanke om att förbättrade betygsresultat snarare beror på betygsinflation än på förbättrade kunskaper. Även om det kan finnas inslag av betygsinflation i Stockholms gymnasieskolor är vår bild dock att arbetet med att säkra en likvärdig betygssättning i stadens gymnasieskolor är betydligt bättre idag än för sju år sedan. Därför bör inte de förbättrade resultaten enbart avfärdas som utslag av betygsinflation. Detta gäller särskilt de resultat som innebär att en betydligt större andel av de elever som antagits till ett nationellt eller specialutformat program fullföljer sin utbildning med slutbetyg och högskolebehörighet.

2008 var det ungefär 74 procent av de elever som antagits till Stockholms kommunala gymnasieskolors nationella och specialutformade program som slutförde sin utbildning med slutbetyg och högskolebehörighet. Inkluderar man de fristående skolorna blir beräkningen något mer osäker men resultatet blir likartat. 2002 var motsvarande resultat ungefär 63 procent. Under den period som gymnasieinspektionen har pågått har såväl andelen elever som får ett slutbetyg som andelen av dem som också uppnår högskolebehörighet tydligt ökat.

Skolverket påpekar i sin inspektion av Stockholms skolor läsåret 2006-2007 att variationen i betygsbaserade kunskapsresultat mellan kommunens gymnasieskolor är stor. Variationen är

också stor mellan olika kategorier av elever. Den ovan redovisade positiva utvecklingen gäller de elever som har antagits till ett nationellt eller specialutformat program, eller ett motsvarande program på en fristående skola.³ Inkluderar man de elever som börjar sin gymnasieutbildning på ett individuellt program (IV) blir dock bilden en annan. Ytterst få av dem slutför inom ramen av fyra år en gymnasieutbildning som leder till slutbetyg och högskolebehörighet. Eftersom det är en stor andel av eleverna som börjar på IV⁴ innebär det att den totala statistiken över andelen elever som genomför en gymnasieutbildning med slutbetyg och högskoleutbildning påverkas kraftigt. 2008 var det ungefär 67 procent av samtliga elever som påbörjat en gymnasieutbildning, inklusive dem som börjat IV, som slutförde den med slutbetyg och högskolebehörighet. 2002 var motsvarande resultat 61 procent.

Bilden som går att utläsa ur statistiken, och som också sammanfaller med våra bedömningar, är att klyftan ökar mellan dem som lyckas väl med sin gymnasieutbildning och dem som misslyckas. Detta hänger samman med resultaten i grundskolan. De flesta som misslyckas i gymnasieskolan är elever som inte uppnått behörighet för nationellt program i grundskolan. Samtidigt blir det en allt större andel av dem som blir behöriga för nationellt program som genomför lyckade gymnasiestudier och med allt högre betyg. 2008 var det genomsnittliga betygsvärdet för de elever som fått ett slutbetyg i Stockholms gymnasieskolor 14,9. 2002 var genomsnittet 14,6.

Den allmänt positiva utvecklingen gäller dock inte matematik. Orsakerna till de försämrade matematikresultaten diskuteras ofta och kompetensutveckling sker. Vår bedömning är dock att diskussionerna alltför sällan resulterar i förändrade metoder i undervisningen i matematik på en bredare front trots att flera försök att utveckla matematikundervisningen görs av lärare på många skolor. Man nöjer sig inte sällan med att konstatera att många elever har för dåliga förkunskaper och erbjuder därför stödundervisning i olika former och har då dragit slutsatsen att det är främst ett elevproblem och inte ett metodproblem för skolan. Detta har visat sig inte räcka eftersom resultaten även fortsatt är sjunkande.

Vi har i årets inspekterade skolor träffat på skolor längs så gott som hela skalan när det gäller betygsbaserade resultat. Det är utifrån denna aspekt ingen större skillnad mellan hur kommunala och fristående skolor lyckas. Det återfinns såväl kommunala som fristående i detta spann. Vi har dock under årets inspektioner konstaterat att den med bäst resultat är en fristående skola och även den med sämst resultat.

Av läsårets femton inspekterade gymnasieskolor är det fem som har goda resultat om man jämför med staden och riket. Sex av skolorna har betygsresultat som ligger på samma nivå som i staden och i riket och ytterligare fyra har klart lägre resultat så spridningen i resultat är stor i vårt underlag.

Det har enligt våra observationer och enligt skolledningarna blivit allt viktigare för den enskilda skolan att arbeta för att dra till sig elever med goda förkunskaper och bättre betyg från grundskolan eftersom fler elever då klarar skolan med bra betyg. Därmed får skolan en positiv image och kan uppvisa goda betygsresultat gentemot föräldrar och blivande elever. De gymnasieskolor som lyckas dra till sig elever med goda förkunskaper är enligt vår bedömning

³ Fristående gymnasieskolor har enligt skollagen program som till art och nivå motsvarar nationella program.

⁴ Av alla gymnasieelever mantalsskrivna i Stockholm gick 2008 11 % IV. Andelen IV-elever i de kommunala skolorna var 14 % och andelen IV-elever i åk 1 i de kommunala skolorna var 24 %.

dock inte alltid de som åstadkommer bäst betygsresultat i förhållande till de meritvärden eleverna hade med sig när de kom in på skolan. I årets inspektioner är det främst två skolor, Stockholms transport- och fordonstekniska gymnasium och Tensta gymnasium som enligt våra bedömningar tydligt lyfter sina elever i förhållande till de meritvärden de hade med sig när de kom till gymnasiet. Vår bedömning bygger på information från den rapport⁵ från Stockholms stads utbildningsförvaltning gör som undersöker sambandet mellan betygen i årskurs 9 och slutbetyg från årskurs 3 i gymnasiet för samma elever. Bedömningen bygger också på resultat från inspektionerna om hur väl skolorna arbetar med likvärdighet i bedömning och betygssättning och hur bra undervisning och lärare vi bedömt att skolorna har. Den nämnda rapporten gör antaganden om i vilken mån skolornas betygssättning är för generös eller för restriktiv. Vi använder också rapporten i det motsatta syftet, som en grund för bedömningar av vilka gymnasieskolor som utvecklar sina elever mest kunskapsmässigt. De två ovan nämnda skolorna tillhör den grupp av skolor som kommunen satsar extra ekonomiska medel på i en särskild ytterstadssatsning genom att de får 1,5 elevpeng.

De skolor vars elever har mycket höga meritvärden med sig från grundskolan är dock svåra att bedöma på detta sätt. Har eleverna nästan maximala värden i grundskolan blir det naturliga statistiska sambandet att de får nästan maximala värden i gymnasieskolan. Det blir svårt för en sådan gymnasieskola att visa upp ett "förädlingsvärde". Av de under verksamhetsåret inspekterade skolorna gäller detta främst Viktor Rydberg Gymnasium Jarlapan.

Inom de skolor som lyckas bra med att ge sina elever kunskaper och åstadkomma goda resultat i förhållande till "ingångsvärdena" varierar det i vilken utsträckning de har bra och välfungerande stödundervisning; vissa har bra sådan verksamhet, andra inte. Man kan dock säga att de skolor som har bra stöd- och specialundervisning troligen skulle ha lyckats sämre med sina elever om de inte haft detta välfungerande stöd.

Vår uppfattning är att de skolor som lyckas ge sina elever goda kunskaper också präglas av gemensamma förhållningssätt gentemot eleverna och att de har en välutvecklad förmåga både att arbeta med elevernas kunskapsuppföljning och att sträva mot likvärdighet i bedömning och betygssättning inom skolan.

Vuxenutbildningen

Läsåret 2005-2006 kunde konstateras att målet att åttio procent av alla vuxenstuderande i Stockholms stad skulle nå godkända betyg var uppfyllt på gymnasial vuxenutbildning och på den högsta kursnivån på sfi. På grundläggande vuxenutbildning och på de tidigare kurserna i sfi var målet inte nått.

Vid sin inspektion 2006-2007 skrev Skolverket att antalet studerande som 2006 hade nått målen hade blivit färre och minskat med sex procentenheter i genomsnitt. Framför allt hade detta inträffat på den grundläggande nivån, där minskningen var hela tretton procentenheter. 2007 hade genomströmningen enligt Skolverket förbättrats något och var något bättre än i jämförbara kommuner i riket som helhet. Samtidigt konstaterade Skolverket att resultaten från den gymnasiala vuxenutbildningen var påtagligt sämre än i riket som helhet och även sämre än i andra storstäder i landet.

⁵ Sambandet mellan grundskolebetyg och gymnasiebetyg läsåret 2007/2008, Utbildningsförvaltningen 2009.

Under läsåret 2007-2008 inspekterade vi endast en vuxenutbildning i Stockholms stad, Åsö vuxengymnasium som är stadens största. Samtidigt som inspektionsrapporten i huvudsak var positiv konstaterades också att utbildningen inte klarade att få tillfredsställande antal studerande godkända. Det gällde framför allt studerande på distanskurserna samt i gymnasiekurserna i matematik och svenska som andraspråk. Vidare konstaterades att det var många elever som inte fullföljde sin påbörjade utbildning på skolan.

Enligt den skolformsvisa kvalitetsredovisningen för vuxenutbildningen var andelen studerande som fick ett godkänt betyg inom de grundläggande vuxenutbildningarna 76 procent år 2008. Den uppgiften ska relateras till att det var ungefär 59 procent av de studerande som fullföljde utbildningen, varför det totalt var cirka 45 procent av dem som startade utbildningen som fullföljde den med lyckat resultat. I den gymnasiala vuxenutbildningen var det 74 procent av de fullföljande som fick minst godkänt. 83 procent fullföljde, vilket innebär att det totalt var cirka 62 procent av dem startade utbildningen som genomförde den med framgång.

Tilläggas bör att det sattes ett drastiskt mindre antal betyg det senast året, cirka 29 000, jämfört med tidigare, 48 000, genom att antalet platser inom vuxenutbildningen dragits ner. På grund av att antalet platser i kommunal vuxenutbildning har minskat kan endast de studerande med genomsnittligt lägre förkunskaper antas vilket också gör det genomsnittligt svårare för utbildningarna att nå genomsnittligt bättre resultat i form av större andel studerande med godkända betyg.

Det senaste läsåret inspekterades två upphandlade vuxenutbildningar i staden. Hos en av anordnarna, Jensen vuxenutbildning, har de studerande betygsresultat klart över genomsnittet i staden och i riket. Där bedrivs undervisningen till nittio procent på distans men det saknas en organiserad samverkan för att främja likvärdighet i betygssättningen. Hos InfoKomp ligger resultaten något under genomsnittet för staden och riket och företaget har enligt vår bedömning ett mycket bra internt arbete för likvärdighet i bedömning och betygssättning.

På särvox ligger betygsresultaten något under eller i nivå med riket. Vi konstaterade dock vid inspektionen att det finns en tradition inom särvox i landet, dock i mindre utsträckning i Stockholm än i övriga landet, att underlåta att sätta betyg på de studerande i den omfattning som de studerandes kunskaper visar. Det är vanligt att lärarna menar att de studerande ändå inte ska använda sina betyg för att söka vidare med och att man därför inte tycker att det är så viktigt. För få betyg sätts alltså i Särvox Stockholm. Vi vill ändå framhålla vikten av att lärarna verkligen sätter betyg när de studerande nått sina kunskapsmål inom särvox, dels för att de studerande i högre grad ska få tydliga kvitton på sina förvärvade kunskaper och dels för att de uppnådda kunskapsmålen utgör ett underlag för att följa individens utveckling. Betygen tjänar också ett viktigt syfte som mått på och jämförelse av den kvalitet särvoxutbildningarna håller i landet.

LÄRARES SKICKLIGHET OCH LEDARSKAP I KLASSRUMMET

Styrkor

- De flesta av lärarna i de inspekterade skolorna är skickliga pedagoger och bra ledare som förmår att motivera och entusiasmera sina elever.

Utvecklingsområden

- Vissa lärare är inte tillräckligt bra ledare, möter eleverna med alltför låga förväntningar och förmår inte att motivera och stimulera sina elever i tillräckligt hög grad.
- Kontakten mellan lärare och studerande på distansundervisningen i vuxenutbildningen bör stärkas.

Gymnasieskolan

Det är vanligt i Stockholms gymnasieskolor att eleverna har en positiv bild av lärarnas arbete och att lärarna i många fall har en varierande undervisning. Detta visar både våra inspektioner och elevenkäten Gymnasieundersökningen. Samtidigt finns det stora variationer i denna genomsnittligt positiva bild.

Bland årets inspekterade gymnasieskolor är det knappt hälften, sju stycken, som enligt vår bedömning har genomgående skickliga lärare som förmår att ge sina elever god undervisning. Fem skolor har ett flertal lärare som fungerar bra men på samma gång ett antal lärare som inte lyckas väl i sitt yrkesutövande. På tre skolor är en större andel lärare inte goda ledare i klassrummet. Det som oftast brister är lärarnas förmåga att motivera eleverna och att möta dem med höga och samtidigt rimliga förväntningar. Så gott som alla de skolor som har genomgående skickliga lärare redovisar också goda betygsbaserade kunskapsresultat hos eleverna.

De allra flesta lärare i de inspekterade skolorna anses av sina elever vara kunniga inom sina ämnen. Det är endast vid några få skolor som eleverna menar att vissa lärare undervisar i ämnen de inte framstår som kunniga i. Det kan yttra sig i att läraren exempelvis är alltför knuten till läroboken och inte förmår att förmedla och utveckla fördjupade kunskaper. Kursens innehåll och mål kommer då i bakgrunden vilket ofta gör att eleverna tappar motivation för sina studier och förtroende för lärarens yrkesskicklighet.

Vuxenutbildningen

På Åsö vuxengymnasium var måluppfyllelsen vid inspektionen våren 2008 enligt vår bedömning god när det gäller kvaliteten på undervisningen och lärarna på alla de inspekterade vuxenutbildningarna upplevs av de studerande som mycket kunniga i sina ämnen. Lärarna bedöms generellt också av de studerande på årets inspekterade vuxenutbildningar som skickliga och de upplever också att lärarna utövar ett gott ledarskap i undervisningsgrupperna. De är också tydligt inriktade på vuxnas lärande och det bemötande och flexibla förhållningssätt sådant kräver.

Vissa lärare inom distansundervisningen hos Jensen och Infokomp upplevs dock av de studerande inte vara i tillräckligt hög grad tillgängliga för återkoppling och personlig kontakt. Det är också vanligt att de studerande inte har någon kontakt med andra studerande på samma kurs för diskussion och fördjupning, vilket vi anser försämrar dessa studerandes möjligheter till fördjupade kunskaper.

KUNSKAPSDISKUSSIONER OCH UTVECKLING AV UNDERVISNINGSMETODER

Styrkor

- Det har under senare år blivit vanligare med kunskapsdiskussioner mellan lärarna inom både gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

Utvecklingsområden

- Tiden för och organisationen av diskussioner om kunskap och lärande bör utökas.
- Utvecklandet av IT-baserade undervisningsmetoder och tillgången till datorer för eleverna i gymnasieskolorna inom Stockholms stad är mycket ojämn.
- Distansundervisningen i vuxenutbildningen bör kvalitetssäkras i vissa delar.

Gymnasieskolan

Sedan inspektionen startade 2002 har kvalificerade och systematiska diskussioner mellan lärarna om kunskap och lärande blivit allt vanligare på Stockholms stads gymnasieskolor, både på de fristående och på de kommunala. Sådana diskussioner finns dock ännu inte på alla skolor. Utbredda kunskapsdiskussioner bedrivs på sju av de under året inspekterade gymnasieskolorna. På två skolor bedrivs över huvud taget inga sådana diskussioner under organiserade former, antingen för att lärarna inte samarbetar organiserat eller för att lärarna inte har tillfälle att träffa varandra eftersom alla arbetar deltid och är på skolan på olika veckodagar och på olika tider. På sex av de inspekterade skolorna finns sådana diskussioner men på ett mer begränsat sätt antingen genom att hela skolan inte är involverad eller genom att försök till diskussioner har påbörjats. Man lyckas inte i de senare fallen få tiden att räcka till därför att de administrativa diskussionerna ofta upptar för stor del av tiden.

Vi bedömer att skolorna ofta håller hög kvalitet när det gäller att ge eleverna en undervisning som präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt på de studieförberedande programmen och så gott som alla lärare är noggranna med att lära eleverna källkritik och indirekt därför med att bekämpa fusk.

Det ämnesövergripande arbetet bedrivs vanligtvis genom att den enskilde läraren i sin undervisning anknyter till andra ämnesområden. Det är inte lika vanligt att lärarna tillsammans planerar undervisningen på ett sådant sätt att flera ämnen bildar ett gemensamt kunskapsområde med undervisning exempelvis i projektförberedelse inför det obligatoriska projektarbetet. Några av de under året inspekterade skolorna har dock medvetet satsat på att arbeta i projekt eller tema för hela skolan, de kommunala Stockholms transport- och fordonstekniska gymnasium, Globala gymnasiet, Scengymnasiet och Tensta gymnasium och det fristående Fryshusets gymnasium. Gemensamt för främst de kommunala gymnasierna som arbetar så är att de också generellt och organiserat på skolan i högre utsträckning bedriver diskussioner om kunskap och lärande. Det är dock inte så att alla dessa skolor har lika goda betygsbaserade kunskapsresultat utan de har ett blandat resultat. De skolor som arbetar med projektmetod men inte lyckas brister oftast i sin förmåga att med gemensamma förhållningssätt hålla efter elevernas frånvaro, sena ankomster, kunskapsutveckling etc.

Metoden ställer högre krav på skolan att förse de elever som inte själva förmår att ha struktur och hög motivation i sina studier med sådan.

De IT-baserade undervisningsmetoderna är mycket olika utvecklade i de skolor som inspekterats det senaste läsåret. På några skolor används skolans IT-portal under lektionerna och lärarna är väl förtrogna med arbets sättet. Eleverna på dessa skolor är också utrustade med egna bärbara datorer som också är kopplade till portalen och kontinuerligt används både under lektioner och vid hemarbete. På andra skolor är tillgången till datorer förhållandevis knapp och består endast av särskilda datasalar som måste bokas för användning under lektionstid. Det är i detta avseende ingen skillnad mellan fristående och kommunala skolor. I den kategorin där tillgången är knapp befinner sig dock flera av de äldre större kommunala gymnasierna samtidigt som det kommunala Globala gymnasiet enligt vår bedömning är den skola som har kommit längst och har en föredömlig användning av IT som också genomsyrar verksamheten.

Vuxenutbildningen

Stadens inspektion framhöll 2006 att utveckling av undervisningsmetoder inte är ett prioriterat område inom vuxenundervisningen och därmed inte heller organiserade kunskapsdiskussioner.

2008 inspekterades endast en vuxenutbildningsanordnare, Åsö vuxengymnasium. Vår bedömning var att man där bedrev ett gott arbete som innefattade kunskapsdiskussioner inom ämnena främst i samband med att man arbetade med likvärdighet i bedömning och betyg. Undantag var dock sfi på skolan där sådana diskussioner inte förekom i någon organiserad form vilket gjorde att ingen utveckling av undervisningsmetoder skett under de senaste åren inom sfi på Åsö vuxenutbildning.

Det senaste läsåret inspekterades fyra vuxenutbildningsanordnare och vi kunde konstatera att på tre av skolorna bedrivs organiserade och omfattande kunskapsdiskussioner som omfattar hela kollegiet. På Jensen vuxenutbildning görs dock detta inte alls eftersom de lärare som undervisar på distans inte regelmässigt träffar varandra för sådana diskussioner.

I vissa språkkurser som ges på distans hos Jensen ges inte heller undervisning i de delar av kursen som innehåller muntlig praktisk övning vilket vi har påpekat som en brist som måste åtgärdas. Hos andra anordnare kallar man in de studerande till klassrum ett visst antal gånger för dessa färdighetsmoment. Vi anser att de olika vuxenutbildningsanordnarna bör uppmärksammas på problematiken med att i tillräcklig utsträckning och när kursmålen så kräver, säkerställa färdighetsträning inom distansundervisningen.

SPRÅKUTVECKLING, VETENSKAPLIGHET, PROBLEMLÖSNING OCH INSIKT OM DET EGNA LÄRANDET

Styrkor

- Det är vanligt att gymnasieskolorna på de studieförberedande programmen har hög kvalitet när det gäller att utveckla elevernas förmåga att lösa problem och att utveckla ett alltmer vetenskapligt sätt att arbeta och tänka.

Utvecklingsområden

- En diskussion bör inledas på skolorna om hur lärare kan säkerställa att eleverna får arbeta med utmanande lärande och i högre grad med problemlösning inom ramen för alla ämnen.
- Arbetet för att utveckla elevernas språk bör även genomsyra undervisningen i andra ämnen än svenska.
- Större medvetenhet behövs om vikten av att utveckla elevernas förmåga att lära och att utvärdera sitt eget lärande.

Gymnasieskolan

Läroplanens mål att ge eleverna tillfälle till reflektion och problemlösning samt till att öva ett vetenskapligt förhållningssätt präglade enligt stadens inspektörer på ett systematiskt sätt undervisningen i vissa skolor under inspektionens första år från 2002. I andra var det stora skillnader inom skolan på detta område.

Läroplansmålet att skolan ska sträva efter att eleverna får en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande uppfylldes enligt inspektörerna i begränsad utsträckning på gymnasieskolorna under dessa år.

Inom de studieförberedande programmen (främst på NV och SP) har man även idag enligt vår bedömning oftast arbetssätt som övar elevernas förmåga att tänka både vetenskapligt och reflekterande. Vår bedömning är att lärandet skulle förbättras om man även på andra program i högre grad än nu säkerställer att elevernas lärande blir mer utmanande och i högre grad utgår från problemlösning.

Det är alltså ovanligt att lärarna har medvetna strategier för att i andra ämnen än svenska arbeta med elevernas språkutveckling. Det saknas också breda medvetna satsningar för att få andra lärare än svensklärare att också stödja elevernas språkutveckling i sina ämnen. Språkutvecklande arbetssätt är oftast inte ett prioriterat område på skolorna. Endast tre av de under året inspekterade skolorna kan sägas ha ett bra och genomsyrande sådant arbete, Globala gymnasiet, Tensta gymnasium och Viktor Rydberg gymnasium Jarlaplan.

Det är också ovanligt med medvetna strategier för utveckling av elevernas insikt om det egna lärandet. Inom dessa områden har det inte skett någon nämnvärd utveckling under de år som inspektionen har funnits om man ser till de skolor vi haft mer kontinuerlig insyn i de senaste åren. Modern forskning tyder på att elevernas förmåga att själva förstå vad lärandet går ut på och att utveckla strategier för sitt eget lärande är av mycket stor betydelse för deras kunskapsresultat.⁶

Vuxenutbildningen

Det är viktigt med språkutvecklande arbetssätt även inom vuxenutbildningens olika kurser även om det sker i mindre utsträckning genom samarbete mellan lärare i olika ämnen. Vår bedömning är att det sker endast i begränsad utsträckning hos de två externa anordnare som inspekterats under läsåret.

⁶ Hattie: Visible learning (2009)

När det gäller vetenskaplighet och reflektion och djupinläring är det främst inom distansutbildningen som vi hos de två inspekterade anordnarna finner brister i möjligheter till dialoger och andra redskap för reflektion i lärandet. Detta beror främst på att kurserna oftast är upplagda i förväg av läraren utan möjlighet till inflytande för de studerande över upplägg och utformning. Detta i kombination med att de distansstuderande inte alls eller i ytterst begränsad utsträckning har kontakter med varandra och med läraren för reflektion och diskussion runt stoffet gör att vi bedömer att djupinläring inte förekommer i önskad utsträckning inom distansundervisningen.

Däremot inom de kurser som ges i klassrum genom så kallad närundervisning ges rikliga tillfällen till reflektion genom små studerandegrupper med god handledning och lärarledarskap.

STÖDUNDERSVNING OCH ELEVER I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

Styrkor

- Många skolor har väl fungerande team med speciallärare och specialpedagoger.

Utvecklingsområden

- Den allmänna kompetensen hos lärarna om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar bör förbättras.
- Flera skolor saknar specialpedagogisk kompetens.

Gymnasieskolan

Under de år som inspektionen funnits i Stockholms stad har vi kunna konstatera att eleverna oftast erbjuds goda möjligheter till stöd i lärandet, även om de inte alltid tar emot det erbjudna stödet. På de skolor, främst kommunala, som har sådana är teamen med speciallärare och specialpedagoger oftast väl fungerande. I de skolor som inspekterades under läsåret 2007-2008 saknades dock ofta både speciallärare och specialpedagogisk kompetens. Vi kunde också både i årets och i det förra läsårets inspektioner notera att kompetensen i lärargrupperna på många skolor var ganska låg när det gäller hur man tar emot elever med olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

När det gäller årets inspekterade skolor har vi konstaterat att det i drygt hälften, åtta, av de inspekterade skolorna finns mycket välfungerande stödundervisning med både speciallärare och stödtid inlagd för alla elever, som också är välutnyttjad. Av dessa skolor är det några som enligt våra beräkningar lyckas bra med att lyfta sina elever kunskapsmässigt och några som lyckas medelmåttigt.

Bra särskilt stöd tycks dock när man jämför med de samlade betygsbaserade resultaten inte ha något direkt samband med skolans genomsnittliga resultat. Troligt är dock att skolorna med ett väl utvecklat särskilt stöd överlag skulle ha lägre resultat om de inte hade haft den välfungerande stöd- och specialundervisningen.

Det som inverkar på skolans genomsnittliga kunskapsresultat verkar däremot vara den samlade kvaliteten på undervisningen på skolan, något som också överensstämmer med de resultat som den samlade forskningen visar.

I två av de inspekterade skolorna har man i stället för speciallärare eller specialpedagog satsat på att ha mindre undervisningsgrupper. Vi bedömer dock att det på dessa skolor saknas kompetens när det gäller de speciella problem som vissa funktionshinder kan innebära för elevernas studier. De små grupperna medför inte i dessa fall att skolorna lyckas bättre med eleverna än i andra skolor med större undervisningsgrupper. Däremot vet vi inget om hur resultaten skulle ha varit utan de mindre grupperna.

Vuxenutbildningen

Vi kunde vid den senaste inspektionen av Åsö vuxengymnasium konstatera att utbildningen har en välutvecklad stöd- och specialpedagogisk verksamhet. Den var också mycket uppskattad av de studerande.

Hos två av årets fyra inspekterade anordnare, Infokomp och Särvox, finns det bra stödresurser i form av speciallärare och specialpedagog och även stödtimmar som de studerande kan utnyttja. På Sfi finns också goda resurser i form av stöd av undervisande lärare och extratid för de studerande men ingen specialpedagogisk kompetens. Ytterligare en annan, Jensen vuxenutbildning, har inte någon specialpedagogisk kompetens men erbjuder de studerande stöd under lektioner för andra studerandegrupper i samma kurs.

ELEVFRÅNVARO OCH AVHOPP

Styrkor

- Flera skolor har väl utarbetade gemensamma förhållningssätt och strategier gentemot elevernas frånvaro och sena ankomster, som lärarna också håller sig till.

Utvecklingsområden

- En relativt stor andel elever vid de flesta av de inspekterade gymnasieskolorna är frånvarande från undervisningen i så hög grad att lärandet blir lidande.
- Skolorna bör på ett genomgripande och långsiktigt sätt utarbeta strategier för hur elevers ogiltiga frånvaro ska minska.

Gymnasieskolan

I flera tidigare kvalitetsredovisningar har påpekats att den ogiltliga frånvaron i gymnasieskolan är betydande. Den påverkar i hög grad elevernas studieresultat och skolorna arbetar med blandat resultat för att stävja detta. På de skolor som lyckas bra har lärarna i högre grad gemensamma förhållningssätt för att hantera de problem som uppstår. Lärarna har också på dessa skolor också ofta god kontroll över frånvaron, god kontakt med hemmen och reagerar snabbt genom att kontakta elev och även föräldrar, ofta samma dag. De skolor som lyckas mindre väl saknar ofta gemensamma förhållningssätt bland lärarna och både lärare och

elever har vid dessa skolor inställningen att ansvaret för frånvaron helt ligger hos eleven vilket ofta leder till att skolan inte vidtar särskilda åtgärder för att motverka frånvaron.

Vid sju av de under året inspekterade skolorna är elevfrånvaron anmärkningsvärt stor. Vid endast två gör vi bedömningen att frånvaro inte är ett problem. Dessa två skolor har, Viktor Rydberg Gymnasium Jarlapan och Franska skolans gymnasium, också väl utarbetade strategier för hur lärarna ska agera och förhålla sig till frånvaro och sena ankomster. Vid övriga sex skolor varierar problemet mellan programmen och skolorna har gemensamma strategier men det överenskomna följs inte alltid av lärarna.

Vi har också noterat att de skolor som har väl utarbetade strategier, som lärarna också håller sig till, även lyckas väl med att ge eleverna goda kunskaper som visar sig i betyg som är i nivå eller över den förväntade nivån med tanke på elevernas förkunskaper.

Vuxenutbildningen

Inom vuxenutbildningen beskrivs inte frånvaro som ett särskilt problem utom inom undervisningen på sfi där det ofta händer att de studerande är frånvarande på grund av att det brister i samordning mellan undervisningen och jobbtorgen.

Inom vuxenutbildningen är dock den stora avhoppsfrekvensen ett stort problem. Detta gäller i hög grad distansundervisning som kräver ett stor mått av självdisciplin från de studerande. Även inom den kommunala Åsö vuxenutbildning är avhoppet betydande. Detta gör ofta att man startar vissa kurser med upp till 40 deltagare i gruppen. Detta kan enligt vår bedömning i sig avskräcka många vuxenstuderande som kanske kommer till vuxenutbildningen med problematiska erfarenheter från den tidigare skolgången i ungdomsgymnasium och grundskola. Anordnarna registrerar de olika anledningarna till avhopp inom vuxenutbildningen. Vår bedömning är dock att man inte i tillräckligt hög grad analyserar orsakerna och i tillräckligt hög grad prövar olika åtgärder för att råda bot på problemet.

Bedömning och betygssättning

LIKVÄRDIG BEDÖMNING

Styrkor

- Arbetet för likvärdighet i bedömning och betygssättning internt på skolorna har förbättrats betydligt de senaste åren.

Utvecklingsområden

- Samarbetet mellan skolor för att främja likvärdighet i bedömning och betygssättning bör stärkas. Särskilt bör samsynen i bedömning och betygssättning inom karaktärsämnen på estetiska programmet mellan gymnasieskolorna inom Stockholms stad utvecklas.

- Policyn för så kallade IG-prövningar för alla anordnare måste förändras så att den inte bryter mot bestämmelserna om betygssättning i vuxenutbildningsförordningen.
- Strategierna för bekämpande av plagiat och andra typer fusk inom vuxenutbildningen bör ses över.

Gymnasieskolan

Vi har analyserat resultaten av den årligen återkommande undersökningen om sambandet mellan elevers betyg från årskurs 9⁷ och betygen i gymnasieskolan och jämfört resultaten av undersökningen med våra bedömningar av skolornas arbete med att åstadkomma likvärdig bedömning och med vår bedömning av hur skickliga lärare som finns på skolan.

Av årets femton inspekterade gymnasieskolor är det särskilt fem⁸, där eleverna fått högre betyg än förväntat om man utgår från deras betyg från årskurs 9 och som enligt våra bedömningar har ett bra arbete för likvärdig betygssättning och enligt våra bedömningar i huvudsak skickliga lärare. Det är troligt att de verkligen har gett sina elever ett större ”kunskapslyft” än de genomsnittliga gymnasieskolorna, antingen genom att de ger eleverna goda kunskaper eller/och att de har profilerade program inom ett specifikt område som det kan tänkas att eleverna är särskilt duktiga på och begåvade inom.

På en annan skola kan misstänkas att det omvända gäller, det vill säga att skolans lärare är något för generösa i sin betygssättning eftersom skolans elever får något högre betyg än de förväntade i kombination med att skolan har ett bristfälligt arbete för likvärdighet i bedömning och betygssättning och att vi uppfattar att lärarnas undervisningsskicklighet varierar.

Vuxenutbildningen

Vår bedömning är att man på de flesta av de sedan maj 2008 inspekterade vuxenutbildningarna har ett bra samarbete inom skolorna i syfte att främja likvärdighet i bedömning och betygssättning. Det gäller främst de lärare som undervisar i samma ämne. Ett undantag är dock den stora majoritet av lärare som arbetar inom Jensen vuxenutbildnings distansundervisning som inte systematiskt och i organiserad form träffar varandra för sådant samarbete. Vuxenutbildningsavdelningen har påbörjat ett arbete med att genom nätverkssamarbete mellan utbildningsanordnarna främja likvärdig bedömning och betygssättning. Vi anser att detta är angeläget och att samarbetet bör prioriteras.

Avdelningen måste också snarast se över sin policy för prövningar för de studerande som fått betyget Icke godkänd på en kurs. Det har tidigare funnits en policy i stadens vuxenutbildningar att studerande som fått betyget Icke godkänd har kunnat endast komplettera med saknade uppgifter upp till ett år efter det att betyget är satt. Detta är inte förenligt med vuxenutbildningsförordningen som anger att prövning sker på hel kurs.

Vuxenutbildningsanordnarna får betalt av staden utifrån antalet satta betyg, IG - MVG, på de olika kurserna. Hos åtminstone en av anordnarna är även lärarna avlönade på samma sätt utifrån antalet satta betyg i sina kurser. Vi anser att en diskussion om hur detta kan påverka

⁷ Sambandet mellan grundskolebetyg och gymnasiebetyg läsåret 2007/2008, Utbildningsförvaltningen 2009

⁸ Stockholms transport- och fordonstekniska gymnasium, Tensta gymnasium, Scengymnasiet i Stockholm, Stockholms hotell- och restaurangskola och Viktor Rydberg gymnasium Jarlplan.

likvärdigheten i bedömning och betygssättning bör initieras både via vuxenutbildningsavdelningen och hos den enskilde anordnaren.

Vi har vid årets inspektioner fått intryck av att man inom vuxenutbildningen inte alltid tillräckligt tydligt markerar allvaret i situationen för de studerande när man upptäcker plagierade arbeten och andra typer av fusk. Det framkom att det händer att lärare vid sådan upptäckt endast, utan vidare åtgärder, ber den studerande lämna ett nytt arbete. Vi anser att man bör utarbeta en gemensam policy för hur sådant ska hanteras på ett bra sätt hos alla anordnare.

INFORMATION OM MÅL OCH BETYGSKRITERIER SAMT ÅTERKOPPLING TILL ELEVERNA PÅ DERAS KUNSKAPSUTVECKLING

Styrkor

- Lärarna presenterar nästan alltid mål och betygskriterier för sina elever.
- Flera skolor har väl utvecklade metoder för en framåtsyftande återkoppling till eleverna om deras kunskapsutveckling.

Utvecklingsområden

- Arbetet med att ge god framåtsyftande återkoppling, det som benämns formativ bedömning, på elevernas och de vuxenstuderandes kunskapsutveckling bör förbättras på de flesta enheter.

Gymnasieskolan

Under den tid som inspektionen har pågått i Stockholms stad har en tydligt positiv utveckling i att tydliggöra mål och betygskriterier för elever skett. Så gott som alla lärare på alla skolor gör numera så, åtminstone i början av kursen. Det är dock inte så att alla under kursens gång följer upp kriterierna med eleverna och kontinuerligt kopplar dem till elevernas kunskapsutveckling vilket vi bedömer vara en brist.

På vissa av de under läsåret inspekterade gymnasieskolorna, Stockholms transport- och fordonstekniska gymnasium, Globala gymnasiet, Kärrtorps gymnasium, Tensta gymnasium och Viktor Rydberg Gymnasium Jarlapan har en genomgående hög kvalitet i förmågan att ge eleverna god och framåtsyftande återkoppling på deras kunskapsutveckling. Sådan återkoppling är dels av väsentlig betydelse för elevernas lärande⁹ och dels viktig för deras rättssäkerhet i fråga om betygssättningsprocessen. På de övriga gymnasieskolorna är kvaliteten på detta område varierande och vanligen i hög grad beroende på de enskilda lärarnas förmåga att ge sina elever återkoppling.

⁹ Vilket bland annat framgår av John Hatties metaanalys av vad som påverkar elevers kunskapsresultat (Visible learning, 2009)

Vuxenutbildningen

Vår bedömning är att det även inom vuxenutbildningen i de verksamheter som har inspekterats under det gångna läsåret samt på Åsö vuxengymnasium, som inspekterades i maj 2008, vanligen finns en ganska hög kvalitet när det gäller att informera de studerande om mål och betygskriterier. Ofta får de också en god och framåtsyftande återkoppling på sin kunskapsutveckling, men beträffande detta är kvaliteten liksom på gymnasieskolan ojämnare.

Arbetet med att främja likabehandling - Arbetet mot diskriminering och annan kränkande behandling

TRYGGHET, STÄMNING OCH STUDIERO

Styrkor

- Eleverna trivs i hög utsträckning och känner sig nästan alltid trygga både på gymnasieskolorna och i vuxenutbildningen.
- Det är god stämning i skolorna både elever emellan och mellan elever och personal.

Utvecklingsområden

- Trakasserier och kränkningar förekommer i viss mån på många gymnasieskolor. Det förekommer hårda ord och glåpord som oftast används när de vuxna inte är närvarande vilket skolorna bör uppmärksamma och förhindra.
- I flera gymnasieskolor bör studieron förbättras.

Gymnasieskolan

Vi har under våra inspektioner fått en positiv bild av gymnasieskolorna när det gäller elevers trivsel och trygghet. Stämningen upplevs som god på samtliga under läsåret inspekterade skolor. I stadens brukarundersökningar har området Trygghet och trivsel höga värden i alla skolformer och gymnasieskolans resultat har under de senaste fem åren legat på en oförändrat god nivå.

På samtliga av de inspekterade skolorna anger den övervägande andelen elever att de trivs och att de känner sig trygga. På några av de större gymnasieskolorna med många olika program kan det dock variera hur eleverna upplever att stämningen, gemenskapen och relationen elever emellan är.

Den så kallade Stockholmsenkäten för 2008 visar att andelen elever som trivs bra i skolan har ökat i årskurs 2 på gymnasieskolan mellan åren 2006 och 2008. Andelen pojkar som trivs bra har ökat från 87 till 88 procent och andelen flickor från 87 till 90 procent. Trots den övervägande positiva bilden finns det ändå ett antal elever som inte är nöjda med situationen i

skolan. I brukarundersökningen för 2009 framkommer att hela 21 procent av eleverna sätter lägsta betyg på frågan om lugn och arbetsro och 25 procent ger medelbetyg. På frågan om ordning och hur regler efterföljs sätter 15 procent av eleverna lägsta betyg och 20 procent anger ett medelbetyg. Det innebär att endast 66 procent av eleverna anser att skolan hanterar detta på ett bra sätt.

Enligt Stockholmsenkäten som genomförs vartannat år är förekomsten av kränkande behandling den aspekt som ger störst utslag i bristande skoltrivsel och psykosomatisk ohälsa. Andelen elever som känt sig mobbade eller trakasserade någon gång har minskat i gymnasieskolan enligt Stockholmsenkäten. I gymnasiets årskurs 2 har dock andelen pojkar som uppger att de regelbundet blivit trakasserade ökat från 2 till 3 procent.

Trots det positiva resultatet finns det alltså elever som upplever att de känner sig kränkta och att de utsätts för trakasserier. De elever som vi inspektörer intervjuat menar att det på flera skolor förekommer mobbning och kränkningar och att ett tufft språkbruk med glåpord är vanligt och att det så gott som alltid sker när det inte finns vuxna i närheten.

Enligt brukarundersökningen är det fem procent elever som sätter lågt betyg på frågorna om situationen i skolan avseende sexuella trakasserier och tolv procent på skolans arbete att förebygga mobbning (samtidigt som det alltså är betydligt färre som själva upplever att de blivit mobbade).

Den samlade bilden av gymnasieskolorna blir utifrån dessa uppgifter att det nästan alltid finns platser där man som elev kan känna sig tämligen säker på att inte bli allvarligt trakasserad eller kränkt, men att man samtidigt på en del gymnasieskolor tvingas acceptera ett hårt språkbruk och att man inte på alla skolor kan vara säker på att få arbeta i lugn och ro.

I de skolor som har ett aktivt arbete med att skapa gemensamma förhållningssätt och spelregler och där man konsekvent efterlever dessa är resultaten bättre. Det är inte några större skillnader mellan kommunala och fristående skolor. Möjligheten att träffa skolsköterska och kurator är däremot större på de kommunala skolorna än på de fristående.

Flera skolor har ett introduktionsprogram för nya elever för att ge trygghet och gemenskap i början av gymnasiet. Detta är uppskattat av eleverna och bidrar till trivsel och skapande av goda relationer.

Många skolor engagerar också elever via olika insatser som till exempel Friends, fritidsassistenter från Lugna gatan eller olika utbildningsprogram i syfte att skapa trygghet i skolan. Det varierar dock i vilken utsträckning detta kommer hela skolan till del och därigenom får en genomgripande effekt. Stockholms utbildningsförvaltning har utarbetat riktlinjer för arbetet mot mobbning och kränkande behandling i skriften ”Trygghet och arbetsro”. I skriften fastslås att skolorna ska använda metoder som är beprövade och har en dokumenterat positiv effekt. Ingen av de skolor vi inspekterat har dock i någon organiserad form använt sig av de i vetenskaplig mening beprövade metoderna.

Att gemensamma förhållningssätt är viktiga stärks av forskning som visar att skolor som är tydliga i att skapa enhetliga regler och där både vuxna och elever efterlever dessa har bättre ordning, högre närvaro och en tryggare skola med bättre kunskapsresultat.¹⁰ Särskilt de skolor som i brukarundersökningen har låga värden angående studiero och ordning bör enligt vår

¹⁰ Till exempel Lennart Grosin: Bedömningsinstrument för skolans pedagogiska och sociala klimat (PESOK)

bedömning prioritera arbetet med att skapa ett bra arbetsklimat med studiero och gemensamma förhållningssätt.

Vuxenutbildningen

På samtliga av de inspekterade vuxenutbildningarna uppger de studerande vi intervjuat att de känner trygghet och att det är god stämning. Bemötandet från lärarna är också gott med ömsesidig respekt. Eftersom de flesta studerar på deltid eller på distans är kontakterna mellan de studerande rätt begränsade. Vuxenutbildningsanordnarna gör regelbundna utvärderingar i syfte att ta reda på hur de studerande trivs och om de känner sig trygga.

Av resultaten från Stockholm stads brukarundersökning för kommunal vuxenutbildning 2008 framkommer att de studerande är mest positiva till de aspekter som ryms under rubriken trygghet och trivsel. Det gäller framförallt bemötandet med 75 procent nöjda och endast 5 procent missnöjda. Däremot är fler missnöjda när det gäller tillgång till personal som de kan vända sig till med frågor och problem.

I motsvarande undersökning för studerande inom sfi våren 2008 anger de studerande att de är mycket nöjda med sin skolmiljö, dvs. lokaler och hjälpmedel, och då får de externa anordnarna bäst resultat, där miljön upplevs vara mer vuxenanpassad och mindre utformad som en traditionell skolmiljö.

LIKABEHANDLINGSPLANER

Styrkor

- Likabehandlingsplaner i lagstiftningens mening finns på alla inspekterade gymnasieskolor och på alla inspekterade vuxenutbildningar utom en.

Utvecklingsområden

- Elever ska vara delaktiga i framtagandet av och i det kontinuerliga arbetet med likabehandlingsplanerna.
- Alla skolor ska enligt Diskrimineringslagen göra en kartläggning av hur eleverna upplever arbetsmiljö och trygghet på skolan. Så sker inte på alla skolor.

Gymnasieskolan

Likabehandlingsplaner har upprättats på alla skolor och på de flesta skolorna bedrivs ett medvetet arbete för att förhindra att elever blir mobbade eller utsätts för trakasserier eller kränkningar. Däremot uppfyller inte alla skolor kraven på att göra regelbundna kartläggningar som ska ligga till grund för utformningen av likabehandlingsplanen i enlighet med vad som anges i 14 a kap. skollagen (1985:1100, ändrad 2008:571) och den nya diskrimineringslagen (2008:567).

Ett utvecklingsområde för många skolor är att finna former för elevernas aktiva deltagande i att utforma regler och värdegrund. I flera av skolorna visade det sig vid våra elevintervjuer att eleverna inte kände till skolans likabehandlingsplan och inte heller var införstådda med vilka åtgärder som vidtas när man bryter mot gällande regler. Som nämnts ovan brister det på flera

skolor i att kartlägga situationen och därigenom utgå från elevernas upplevelser och tillsammans med eleverna utforma handlingsplaner och förebygga kränkningar och trakasserier.

Vuxenutbildningen

Likabehandlingsplanerna inom vuxenutbildningen är tydliga och väl utformade men däremot varierar det i vilken grad de är kända av de studerande. Det brister också i kartläggning av hur situationen är när det gäller trakasserier och kränkningar, något som bör kunna utvecklas.

Enligt kvalitetsredovisningen för Stockholms stads vuxenutbildning 2007-2008 har alla enheter upprättat likabehandlingsplaner. Vid vår inspektion fann vi dock att särsvux endast har en plan mot mobbning som inte uppfyller kraven enligt skollagens kap. 14 a och den nya diskrimineringslagen.

Vår bedömning är att det är angeläget att finna former för ökat studerandeinflytande inom vuxenutbildningen. De vuxna studerandes behov och synpunkter bör beaktas så långt möjligt och likabehandlingsplanerna bör förankras bland de studerande, så att de blir ett levande verktyg för att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling

Kvalitetsarbete och ledning

Enligt de mål och riktlinjer som reglerar inspektionen granskar vi skolornas kvalitetsarbete. Med detta menar vi deras förmåga att på ett systematiskt sätt samla in skolans resultat, utvärdera undervisningen, analysera resultaten och ta fram relevanta förslag på åtgärder som involverar både lärare och elever. Vi granskar också deras förmåga att beskriva arbetet med kvalitetsutveckling i sina kvalitetsredovisningar samt skolledarnas förmåga att leda skolornas utvecklingsarbete, inte minst utveckling av undervisningen.

KURSU TVÄRDERINGAR, FEEDBACK FRÅN ELEVER OM UNDERVISNINGEN SAMT INSAMLING AV RESULTAT

Enligt Skolverkets allmänna råd om kvalitetsredovisning definieras resultat som ”något (konkret eller abstrakt) som uppkommer genom att en viss handling eller en viss insats fullbordas, ofta om något som kan värderas eller mätas men även ett förändrat sätt att arbeta, t.ex. bättre sätt att samarbeta med hemmen, etc.”

Styrkor

- Skolorna har överlag under de år sedan den kommunala inspektionen startade blivit bättre på att ta fram relevanta resultat för sina verksamheter.
- På de allra flesta gymnasieskolor genomför lärarna kursutvärderingar med sina elever.
- Några skolor sammanställer kursutvärderingarna för att på så sätt bedöma undervisningens samlade kvalitet på skolan och diskutera undervisningsmetoder och utvärderingsresultat i relation till betygsresultat.

Utvecklingsområden

- Systematiken i insamlandet av information från kursutvärderingarna och skolledningarnas individuella uppföljning av den med lärarna bör förbättras på många skolor.
- Systematiken i hur kursutvärderingarna används för utveckling av undervisningsmetoder och till grund för beslut om inriktning på skolornas kompetensutvecklingsplaner bör förbättras på många skolor.
- Analysen av de resultat man samlar in och redovisningen av denna analys i kvalitetsredovisningarna bör förbättras på många skolor.

Gymnasieskolan

På nästan alla gymnasieskolor genomför lärarna kursutvärderingar med sina elever för att på så sätt få feedback på sin undervisning och sitt lärarledarskap. Det vanligaste är att skolledningen sedan tar del av resultaten från dessa utvärderingar och tar upp det med den individuella läraren under medarbetarsamtal.

Kursutvärderingar används dessutom på några skolor på ett föredömligt sätt, till exempel på Stockholms transport- och fordonstekniska gymnasium, Globala gymnasiet, Scengymnasiet Kärrtorps gymnasium, Tensta gymnasium Viktor Rydberg Gymnasium Jarlplan, Franska skolans gymnasium Fryshusets gymnasium, så att underlaget också utgör underlag för lärarnas kompetensutvecklingsplan och också som ett underlag för analys av vilka metoder och vilket lärarledarskap som ger bäst kunskapsresultat.

Vi bedömer att man på cirka hälften av årets inspekterade skolor använder kursutvärderingar på ett bra sätt men det förekommer också på vissa skolor att skolledningarna inte tar del av kursutvärderingarna, vilket innebär att de inte har möjlighet att få en god bild av hur eleverna på skolan uppfattar undervisningens kvalitet. På en skola av dem som vi har inspekterat under läsåret görs inte längre kursutvärderingar över huvud taget, nämligen Östra Real, som för några år sedan var en av de första skolorna som utvecklade ett system för kursutvärderingar.

Ett för skolorna viktigt underlag för analys av måluppfyllelse är den brukarundersökning, Gymnasieundersökningen, som utbildningsförvaltningen genomför vartannat år. Den är en enkätundersökning som alla elever i årskurs 2 på både kommunala och fristående skolor erbjuds besvara. För de kommunala gymnasieskolorna är det obligatoriskt att delta och för de fristående är det frivilligt. Av totalt 63 fristående skolor i staden våren 2009 var det 38 som deltog och alltså 25 som inte deltog. Vid en granskning av vilka som inte deltog kunde vi konstatera att åtminstone sju av dem var så nya att de inte ännu hade elever i årskurs 2. Ytterligare några var så små att de endast hade under tio elever i årskurs 2 och således inte skulle kunna bli presenterade i statistiken eftersom den nedre gränsen är tio elever. Ytterligare två skolor som inte deltagit har inte undervisning enligt svensk läroplan vilket gör att frågorna

i enkäten riskerar att bli mindre relevanta. Sju skolor är dock sådana som funnits flera år och har många elever.

Av de skolor, som inspekterats under det senaste läsåret, är det enligt vår bedömning fem som bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete som involverar hela skolan, Stockholm transport- och fordonstekniska gymnasium, Globala gymnasiet, Kärrtorps gymnasium, Tensta gymnasium och Viktor Rydberg Gymnasium Jarlaplan. Där har också eleverna betygsresultat på medelnivå eller på högre nivå. I dessa skolor görs också kursutvärderingar på ett systematiskt sätt så att lärarna tar till sig elevernas synpunkter och utvecklar undervisningen utifrån detta. Vissa skolor kombinerar också de skriftliga kursutvärderingarna med muntliga utvärderande samtal eller i vissa fall djupintervjuer med elever.

Det motsatta förhållandet gäller också i vårt underlag, det vill säga att de skolor som inte gör kursutvärderingar systematiskt inte heller uppnår särskilt goda betygsresultat för sina elever, vilket betyder att en satsning på systematik i förbättrings- och utvecklingsarbete utifrån elevernas synpunkter troligen lönar sig i längden.

Vid analysseminarier hösten 2008 på utbildningsförvaltningen konstaterades att forskning visar att rektorernas sätt att arbeta med att utveckla lärarna och följa upp deras sätt att lära ut är av största vikt för elevernas lärande. Detta arbete håller alltså på Stockholms gymnasieskolor enligt vår bedömning inte lika hög kvalitet som önskvärt. Alltför mycket tid går åt till administrativa göromål vilket gör att det pedagogiska ledarskapet ofta blir lidande.

Vuxenutbildningen

På alla de vuxenutbildningar vi inspekterat under året gör lärarna kursutvärderingar med de studerande. Dessa följs upp av skolchef och skolledning på ett enligt vår bedömning bra sätt. De används dessutom oftast som underlag för anordnarens/utbildningens utveckling av undervisningen. Inom särvox används muntliga utvärderingar i högre grad än skriftliga.

KVALITETSREDOVISNINGAR OCH ANALYS AV RESULTAT MED FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

En kvalitetsredovisning ska på både verksamhetsnivå och kommunal nivå innehålla både kvalitativ och kvantitativ information och bedömningar av måluppfyllelse. Enligt Skolverkets Allmänna råd och kommentarer om kvalitetsredovisning från 2006 så definieras analys som följer: ”fördjupande genomlysning för att strukturera, skapa en helhetsbild, tolka underlag och mål och söka framgångsfaktorer respektive orsaker till varför man inte nått målen.”

Styrkor

- Kvalitetsredovisningarna anknyter numera oftare till de nationella målen och resulterar också oftare i revideringar av arbetsplanen i en årlig cykel.

Utvecklingsområden

- Kvalitetsredovisningarnas koppling till de nationella målen och till skolornas arbetsplaner bör förbättras på många skolor.

- Lärare, elever och vuxenstuderande bör bli mer delaktiga i framtagandet av skolornas och vuxenutbildningarnas kvalitetsredovisningar.
- Kvalitetsredovisningarnas kvalitet är fortfarande på många skolor i alltför hög grad beroende av vem som är skribent.

Gymnasieskolan

Skolverkets inspektion från 2006-2007 framhöll att skolledningarna vid de olika skolorna hade god kännedom om elevernas betygsbaserade kunskapsresultat, men att det på samma gång fanns brister i hur man förmådde att använda informationen, analysera den och på så sätt utveckla verksamheterna och anpassa undervisning och andra förutsättningar för lärandet.

Under de år som inspektionen funnits på gymnasienivå i Stockholm har kvalitetsredovisningarna enligt vår bedömning blivit bättre utformade på så sätt att de numera efter utbildningsförvaltningens anvisningar (gäller kommunala skolor) anknyter till de nationella målen och bedömer den måluppfyllelse som skolan nått under dessa mål. Trots det så konstateras i den kvalitetsredovisning som gymnasieavdelningen gjort för läsåret 2007-2008 att de flesta redovisningar brister, när det gäller att redovisa adekvata resultat och att analysera dessa resultat inför framtagande av åtgärder för förbättring.

På endast två, Tensta gymnasium och Stockholms hotell och restaurangskola, av de under året inspekterade skolorna är kvalitetsredovisning och arbetsplan utformade så att de har en tydlig koppling till varandra och till de nationella målen och på så sätt kan tänkas utgöra ett verktyg för skolans utveckling. På övriga skolor har kvalitetsredovisningarna bristande koppling till de nationella målen och är inte framtagna i samarbete med lärare och elever på skolan vilket vi bedömer vara en brist eftersom de då inte utgör ett fullt ut verksamt redskap i skolans kvalitetsutveckling.

Inom inspektions- och analysenheten genomförs under 2008-2010 ett projekt i syfte att stödja skolornas kvalitetsarbete. I detta ingår utbildning av rektor om hur kvalitetsredovisningarna ska utformas och användas för att bli det verktyg som det är tänkt att vara. Vi bedömer att detta är ett bra initiativ i syfte att utveckla skolorna och i förlängningen elevernas kunskaper.

Vuxenutbildningen

Vuxenutbildningsanordnarnas arbetsplaner och kvalitetsredovisningar bedömer vi överlag hålla en hög kvalitet utifrån det relativt begränsade underlag av fem anordnare vi har från det senaste två årens inspektioner. Detta gäller främst anordnarna från den egna regin. Detta överensstämmer inte med de slutsatser som vuxenutbildningsavdelningen drar i sin kvalitetsredovisning för hela vuxenutbildningen i Stockholm. De menar att kvalitetsredovisningarna från extern regi generellt håller högre kvalitet än de från den egna regin.

SKOLLEDNINGARNAS PEDAGOGISKA LEDARSKAP OCH FEEDBACK TILL LÄRARNA

Styrkor

- Flera av de inspekterade enheterna har skolledningar som utövar ett gott pedagogiskt ledarskap.

Utvecklingsområden

- Skolledningarnas pedagogiska ledarskap och metoder för att utmana och utveckla lärarnas skicklighet i klassrummet bör förbättras på många skolor.

Ett funktionellt och bra pedagogiskt ledarskap innebär att rektor har daglig kontakt med och kunskap om skolans olika verksamheter. Lärarnas skicklighet i klassrummet är enligt vad forskningen är överens om en mycket viktig faktor för att eleverna ska lyckas med sina studier. Därför är också skolledningens förmåga att skaffa bra lärare och att utveckla lärarnas skicklighet mycket viktig.

På skolor av god kvalitet finns system för hur lärarnas ledarskap och undervisning ska följas upp, utvärderas och genom feedback och coachning utvecklas och utmanas. För att detta ska fungera bra anser vi att det är viktigt att skolledningens utmanande förhållningssätt kombineras med ett förtroendefullt klimat och goda relationer både mellan skolledning och lärare, mellan lärare samt också mellan lärare och elever. De skolor som utgör goda exempel är i hög grad på väg mot att bli lärande organisationer som inte bara ägnar sig åt singleloop-learning utan också åt double-loop learning vilket innebär att man arbetar med att ifrågasätta och anpassa sina existerande normer, procedurer, riktlinjer och målsättningar.¹¹

Enligt rekommendationer från OECD¹² bör en skolledare för att det pedagogiska ledarskapet ska bli lyckat använda 80 procent av sin arbetstid till att utveckla skolans pedagogiska verksamhet.

Gymnasieskolan

På knappt hälften av de under året inspekterade gymnasieskolorna bedömer vi att rektorer, eller vid stora skolor rektorer och biträdande rektorer tillsammans, bedriver ett bra pedagogiskt ledarskap. På övriga skolor är skolledningen relativt osynlig för främst eleverna men ibland också i relation till lärarna. På dessa skolor är skolledningens uppgifter mer inriktade på administration och mindre på pedagogisk utveckling. Gymnasieavdelningen har påbörjat en organisationsförändring i syfte att de biträdande rektorerna på de större kommunala gymnasieskolorna i högre grad ska leda den pedagogiska utvecklingen och därmed bli rektorer. Vi bedömer att detta bör vara ett steg i rätt riktning när det gäller att utveckla det pedagogiska ledarskapet.

De flesta skolor som arbetar huvudsakligen i projekt har skolledningar som bedriver ett bra pedagogiskt ledarskap.

¹¹ T.ex. Argyris och Schön (1978)

¹² Improving school leadership, Volume 1, Policy and practice.

Vuxenutbildningen

Av våra fem senaste inspekterade vuxenutbildningar bedömer vi att endast Särvox, har en skolledning som utövar ett gott pedagogiskt ledarskap i den bemärkelse som vi ovan beskrivit. På övriga utbildningar har skolchef/rektor mer en administrativ funktion vilket också innebär att det pedagogiska arbetet sker främst genom att det ordnas kompetensutvecklingsföreläsningar inom olika pedagogiska områden. I dessa senare fall bedrivs i begränsad utsträckning ett pedagogiskt ledarskap. Det är enligt vår bedömning varierande i vilken utsträckning lärare samarbetar nära runt pedagogiska och metodiska frågor inom vuxenutbildningen.

AVSLUTANDE DISKUSSION

VÄGAR TILL EN BRA SKOLA ENLIGT FORSKNING

Konsultföretaget McKinsey & Co granskade genom forskarna Barber och Mourshed 2007 alla jämförbara skolsystem inom OECD. Syftet var att finna gemensamma egenskaper hos de skolsystem som är framgångsrika i att ge elever goda kunskaper enligt internationella kunskapsmätningar. Rapporten säger bland annat att kvaliteten i ett skolsystem aldrig är bättre än kvaliteten på dess lärare. Att lärarna är den viktigaste av skolväsendet påverkbara framgångsfaktorn förefaller det numera finnas ett utbrett samförstånd om inom skolforskningen.

Det finns numera också god grund i forskningen för att uttala sig om vad bra lärare kan och vad de gör. John Hattie¹³ har gjort en gigantisk metaanalys av 800 metaanalyser omfattande 50 000 forskningsrapporter som handlar om vad som påverkar elevers lärande. Nordenbo med flera har på uppdrag av Norges utbildningsdepartement också gjort en metaanalys av 70 forskningsrapporter om lärarkompetensers betydelse för elevers kunskapsprestationer.¹⁴

Framgångsfaktorer för lärare enligt dessa studier är bland annat

- att de förmår skapa sociala relationer med eleverna och skapa ett gott arbetsklimat,
- att de förmår att tydligt leda klassrumsarbetet och tillsammans med eleverna skapa regler som sedan successivt överläts till eleverna att upprätthålla,
- att de har didaktisk kompetens, både i ämnet och mer generellt,
- att de ständigt återkopplar till och skaffar sig återkoppling från eleverna,
- att de lär eleverna att lära (hjälp eleverna att utveckla metakognitiva strategier).

Vi inspektörer har också i det senaste årets inspektioner i allt högre grad lyft fram och granskat just lärarnas arbete och de metoder skolorna använder för att utveckla lärarnas

¹³ Visible learning (2009)

¹⁴ Teacher competences and pupil achievement in pre-school and school (2008)

yrkesskicklighet och ledarskap i klassrummet. Vi tror att såväl de enskilda skolorna genom sina skolledare och utbildningsförvaltningen som helhet i framtiden mer effektivt än idag kan utnyttja forskningsrön som dessa för att förbättra stadens utbildningsresultat i strävan mot en skola i världsklass.

ETT MÅNGSKIFTANDE GYMNASIELANDSKAP

Antalet gymnasieskolor i Stockholm har på några få år ökat från cirka 65 till drygt 90. De kommunala gymnasieskolorna är för närvarande 28. Ytterligare fristående gymnasieskolor har fått tillstånd av Skolinspektionen att starta i Stockholms stad. Med det vikande elevunderlaget de närmaste åren blir det allt viktigare för skolorna att framstå som attraktiva skolor. Gymnasieskolorna konkurrerar på en marknad där kundens, det vill säga elevens och föräldrars, nöjdhet troligen blir en allt viktigare urvalsfaktor.

Eleverna vill, åtminstone på de studieförberedande programmen, ha höga betyg för att kunna söka till populära eftergymnasiala utbildningar. Som gymnasieelev vill man också i hög grad ha kamrater på skolan som har samma ambitionsnivå, och kanske också sådana som kommer från samma sociala miljö, som man själv.

Många elever uppfattar enligt våra erfarenheter att höga intagningspoäng på en gymnasieskola betyder att skolan har en bra studiemiljö. De som har bra betyg samlas då på vissa skolor och övriga får hålla till godo med de mindre populära skolorna, som då riskerar att bli ytterligare mindre populära eftersom man oftast inte heller kan visa upp goda betygsresultat för sina avgångselever. Skillnaden mellan de skolor och elever som lyckas bäst och de som lyckas sämst vidgas således.

IT I UNDERVISNINGEN

Våra inspektioner har visat att framgångsrik undervisning ofta underlättas av ett gott IT-stöd. För detta krävs god tillgång till datorer och god IT-kompetens hos lärarna. Som vi ovan nämnt fattas detta på många av de lite äldre kommunala gymnasieskolorna i Stockholms stad. En satsning på kompetensutveckling och datorutrustning på dessa skolor är enligt vår bedömning nödvändig för att utjämna skillnaderna och för att erbjuda alla elever i Stockholms gymnasieskolor en modern IT-baserad utbildning.

Den alltmer utbredda distansundervisningen inom vuxenundervisningen innebär många fördelar när det gäller flexibilitet och anpassning av lärandet till vuxnas villkor. Men så som distansundervisningen har utvecklats reser sig också flera frågor: Hur kan man undvika en begränsning till ytinläring vid distansutbildning? Hur ska den muntliga färdighetsträningen i språk utformas för att bli bra? Hur ska man säkerställa att det inte förekommer fusk och plagiat? Hur bör goda system för bedömning och betygssättning utformas i distansundervisningen? Hur påverkas likvärdigheten i bedömning och betygssättning av att vissa lärare endast får betalt för de studerande de sätter betyg på? Vi anser att Skolverket bör överväga att utforma allmänna råd för distansundervisning, men att det också är angeläget att villkoren för och utformningen av distansundervisning också diskuteras inom utbildningsförvaltningen.

BETYGSINFLATION?

Ett annat område som den senaste tiden varit föremål för diskussion är i vilken mån det förekommer betygsinflation på bland annat Stockholms gymnasieskolor. Henrekson och Vlachos¹⁵ har nyligen i en rapport påvisat att andelen elever som får MVG i alla ämnen har ökat 28 gånger sedan 1997. De flesta av de skolor som toppar den statistiken är enligt rapporten fristående skolor i Stockholm.

Samtidigt som vi välkomnar undersökningar som denna vill vi ändå peka på att det är olyckligt att använda 1997 som utgångspunkt för en sådan jämförelse. Under de första åren med det nya betygssystemet, i slutet av 1990-talet, rådde stor osäkerhet beträffande vad ett MVG skulle vara. Det fanns inte nationella betygskriterier för MVG; sådana utformades först 2000. Detta medförde att många skolor var restriktiva när det gällde att utfärda MVG-betyg. När de nationella betygskriterierna kom framgick av dem att Skolverkets definitioner av MVG inte var så stränga som tolkningen hade blivit på många skolor.

Av denna orsak, och på grund av att lärarnas kompetens att hantera det nya betygssystemet var ganska svag under dess första år, är det olämpligt att göra longitudinella jämförelser av betygsutvecklingen med start 1997. Om man i stället gör jämförelser under 2000-talet får man en mer rättvisande bild av betygsutvecklingen. Nedanstående tabell visar utvecklingen av de genomsnittliga betygsvärdena under perioden 2004-2008 oavsett huvudman. Både kommunala och fristående skolor ingår alltså i underlaget.

	Stockholm	Riket
2004	14,8	14,1
2006	14,8	14,1
2008	14,9	14,0

De mellanliggande åren 2005 och 2007 ligger på samma nivåer som de i tabellen förekommande åren. Det har alltså i princip inte skett någon förändring under denna femårsperiod.

Tar man i stället exempelvis 2000 som utgångspunkt får man en annan bild av utvecklingen. Genomsnittsvärdet för Stockholm var då 13,9 och för riket 13,3. Det tycks alltså som om betygsinflationen på gymnasieskolan pågick under betygssystemets första år fram till ungefär 2004. Därefter är det svårt att utifrån den genomsnittliga betygsnivån påvisa någon inflation.

Extra intressant i sammanhanget är utvecklingen för de fristående gymnasieskolorna. 2004 var genomsnittsbetyget för dem i Stockholm 15,2 och 2008 hade värdet sjunkit till 14,8. I riket som helhet var 2004 de fristående gymnasieskolornas värde 15,1. 2008 hade det sjunkit till 14,2. De fristående gymnasieskolornas medelbetyg har alltså sjunkit under de senaste åren, vilket utifrån ett antagande att betygssättningen görs på ett någorlunda korrekt sätt förefaller logiskt. Det är logiskt därför att andelen elever som går i fristående skolor har ökat, vilket har medfört att numera, till skillnad från tidigare, fördelningen mellan högpresterande och lågpresterande elever är ganska likartad på fristående och kommunala gymnasieskolor. Det har i sin tur lett till att den genomsnittliga betygsnivån är likartad.

¹⁵ Institutet för Näringslivsforskning (2009).

Stockholm den 31 augusti 2009

Ulla Carlsson Zackrisson

Eva Eriksson

	Inspekterad skola läsåret 2008/09, gymnasieskola och vuxenutbildning	Kom- mun al	Fristå- - ende	Antal elever ¹⁶	Program¹⁷	Antal insp¹⁸
1	Stockholms transport- och fordonstekniska gymnasium	x		200	FP, IV	1
2	Globala gymnasiet	x		400	SMNV, ¹⁹ SP	1
3	Andreasgymnasiet		x	30	NV, SP, BF, IV	1
4	Viktor Rydberg Gymnasium Jarlaplan		x	450	SP, ES	1
5	Frans Schartaus gymnasium	x		850	SP, HP, IV, IVIK	2
6	Höglandsskolans gymnasium	x		200	SP, NV	2
7	Scengymnasiet i Stockholm	x		200	ES, IV	1
8	Östra Reals gymnasium	x		1050	SP,NV,SMSP, IV	2
9	S:t Eriks gymnasium	x		1350	EC, ES, SMES, HV, NV, TE, IV	2
10	Kärrtorps gymnasium	x		1050	SP, SMSP, MP, NV, TE	2
11	Tensta gymnasium	x		700	NV, SP, HP, IV, IVIK	2
12	Franska skolans gymnasium		x	250	SP, NV	2
13	Stockholms hotell- och restaurangskola	x		800	HR, IV	2
14	Spånga gymnasium	x		550	SP, NV, NP, IV, IVIK	2
15	Fryshusets gymnasium		x	900	ES, NV, SP, IV	2
16	Sfi Söderort	x			Klassrum ²⁰	3

¹⁶ Avrundat till närmaste 50-tal.

¹⁷ Fristående gymnasieskolor har program som till art och nivå motsvarar nationella eller specialutformade program. De angivna nationella programmen är de som närmast motsvarar respektive skolas program. I vuxenutbildning anordnas studierna inte i form av program.

¹⁸ Siffrorna anger om skolan har inspekterats för första, andra eller tredje gången.

¹⁹ SM i programförkortningen betyder att det rör sig om ett specialutformat program.

17	Jensen vuxenutbildning		x	2000	Distans, klassrum	3
18	InfoKomp		x	250	Distans, klassrum	3
19	Särvux i Stockholm	x		300	Klassrum	2

²⁰ För vuxenutbildningen anges om undervisningen i huvudsak bedrivs med de studerande fysiskt närvarande – klassrum – eller genom distansundervisning.